

רש"ר הירש בראשית פרק ו פסוק ט

והנה, אין הוא מונה את בניו מיד, אלא, כביכול, הוא עצמו הרי הוא תולדתו הראשונה. ומכאן למדו רבותינו (בראשית רבה ל, ו), שעיקר תולדותיו של אדם, ראשית פרי עמלו, הרי הוא אפיו שלו. דברים אלה מכוונים יפה לנח ולתקופתו; בדור זה היה צורך בגבורה עילאית כדי להינצל מהשחתת הדור ולשמור על טהרת הלב. אין ספק, שבזמן כזה "עיקר תולדותיהם של הצדיקים הם מעשיהם הטובים". איש צדיק תמים - אלה הם קוי האופי, שבזכותם מצא נח חן בעיני ה'; הם הם שנבחרו על ידי ה' להשתית עליהם את האנושות החדשה:

עיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים. בפרט בדור פרוץ כדור נח, זה כל החיות של נח. וכן גם בדור הזה. ר' הירש, הוא היה התולדה הראשון שלו. כמה כח זה לוקח לעצמו להיות בעל מעשים טובים.

רש"ר הירש בראשית פרק ו פסוק ט

בדרתיו. שני פירושים נאמרו כאן: הוא היה צדיק תמים ביחס לדורו; או: אפילו בדורו היה צדיק תמים. דומה, ששני הפירושים נכונים. מאבק מעין זה שהוטל על נח, בודאי פוגם בשלמות הנפשית; אך מאידך: גם אם נפגמה מידת היושר והמוסריות, הרי היא שקולה בעיני ה' כנגד שלמות נפשית, הנרכשת בדור מעולה

בדורותיו, שניהם נכונים. בודאי יותר קשה להשיג מעלות נשגבות בדורו של נח. אבל הקב"ה מחשיי אפילו פסיעות קטנות בדורותיו כפסיעות גדולות בדור אחר.

רש"ר הירש בראשית פרק ו פסוק י

(י) נח היה בן חמש מאות שנה, שעה שהוליד בניו. הדורות שקדמו לו וגם בני דורו היו לאבות בגיל מוקדם יותר. קרוב לשער, שנח לא העז עד כה לשאת אשה ולהוליד בנים; הוא לא האמין, שיוכל לבנות בית טהור ולחנך בנים צדיקים ותמימים - בדור של אנשי חמס ומשחיתי דרך. רק עשרים שנה אחרי שנגזר הקץ, - אחרי שאימן את נפשו זה חמש מאות שנה להתהלך עם ה' ללא בית וללא משפחה, - רק אז העז להיות אב לבנים. והכתוב חוזר כאן על שם "נח"; כביכול, ביקש נח לקיים את ייעודו ולהיות ראוי לשם "נח", - ומשום כך עשה את הצעד הזה:

ויולד נח שלשה בנים. למה עוד פעם נח? ר' הירש: לקח לעצמו 500 שנה עד שחשב שעכשיו שייך לו שם נח, ויכול לגדל בנים שיהיו צדיקים כמוהו.

רש"ר הירש בראשית פרק ו פסוק י

שלשה בנים: האנושות החדשה מתייחסת לשלושה אבות. אם נתבונן בשמות אלה, נמצא בהם רמז להבדלי אופי, - והרי מכאן נחמה גדולה: שבטי האדם שונים זה מזה, אך שוני זה היה קיים כבר לפני המבול, - והוא ניצל בעצת ה'. אכן, עתיד הקדוש ברוך הוא להגשים את תכלית האנושות - למרות כל הבדלי הלאומים, תוך כדי שיתוף פעולה ביניהם. שכן, גם שם וגם חס וגם יפת ניצלו בתיבת נח. נתבונן בשמות אלה: שלושה כיוונים שונים מיוצגים בבניו של "איש צדיק תמים": **שם**: השם והמושג של עצם. ראשית חכמת האדם היתה, - ולאמתו של דבר עודנה גם היום, - לקרא שם לדברים; הוה אומר: האדם מבטא את מושג הדברים וכך קובע להם את "מקומם הרוחני". קריאת השם היא קביעת "מקום - שם". אמור מעתה: השם מורה על פעולה רוחנית של הכרה; הקורא שם, קובע מושג רוחני: **חס משורש "חמס"**, קרוב אל "אמם", "המם", "עמם". - "אמם" הוא השורש של "אם" ו"אם". האם נושאת בחובה את תנאי הקיום של הולד; ו"אם" היא מלת התנאי. נמצאת זו הוראת "אמם": תנאי קיומו של זה חבויים בקרבו של זה. "המם": תנועה של תסיסה; היא מפתחת את מה שעודנו בלתי מפותח, ומוציאה אל הפועל את מה שעודנו חבוי בכח. לתנועה זו יש שתי תוצאות. או "חמם": החומר מתלהט ונשרף בחומו, - ודבר חדש לא ייווצר. או "עמם": החומר מגיע לכלל יצירה, ודבר חדש נולד עמו. מכל מקום, **"חס" מורה על סערת חושים לטהרת: יפת**

משורש "יפת", קרוב ל"פתה". מושג היסוד: להיות פתוח. ומכאן "פתי": לבו פתוח להאמין לכל, וכל רושם חיצוני מתגבר עליו.... "יפת" קרוב גם אל "יפה": היופי מעורר את הלב. מכל מקום, "שם" מורה על כוחות הרוח, "חם" - על סערה לוחטת של חושניות; ואילו "יפת" מציין את הנפש והדמיון, הנמשכים אחרי היופי.

ר' הירש, שם וחם ויפת היו מאוד משונים, וה' הציל את כולם. אף שהיו מאוד משונים. שם, פירושו גם השם וגם "שם", המקום שלו. שם: מת. חם: החושים הגדולים, יפת: הדמיון וההרגש.

רש"ר הירש בראשית פרק ז פסוק א

לפני. יש אדם, שהוא צדיק בעיני הבריות, ואיננו צדיק בעיני ה', ולהיפך. זאת ועוד: המושגים, שהבריות מייחסים למלים, אינם תמיד נכונים ואמתיים, - קל וחומר בתקופה של השחתה כללית. המלים "מוסר", "צדק" וכו' יהיו תמיד מטבע עובר לסוחר. אך האדם מסלף את תוכן המלים ומייחס להן את מטרותיו ודעותיו. יש שגם שם האלהים שגור בפי כל, אך הוא נתרוקן מתכנו בעוון הדור. משום כך הוא מדגיש: "צדיק לפני", - כרוחי:

רש"ר הירש בראשית פרק ז פסוק ב

מאידיך, אלו הן הבהמות, הראויות לקרבן? הן הפרא איננו אב - טיפוס של האנושות; הן אדם הראשון ובניו - וגם הטובים שבבני נח - עוד היו קרובים לה'; הן אדם, הבל, שת ונח, אברהם יצחק ויעקב לא הקריבו קרבנות לאילי; ייסכר פיהם של המקטרגים, המייחסים זאת לא רק לנו, אלא לכל גדולי הדורות שמעולם; הן דוד וישעיהו וכל גדולי ישראל, שהקריבו קרבנות וציפו להחזרתם, שראו בקרבנות את קרבת ה' לישראל ואת כבוד ה' בישראל; - הן כל אלה לא עמדו נוכח אליל אכזרי, צמא דם, השש בפרכוסיה של בהמה גוועת, או המקבל באיולתו את מותו של פר ככפרה על מותו של אדם, המעביר על בהמה גוססת את כל אימת המות, העינויים והייסורים, שהיו ראויים לחול על האדם; אלא הקרבן היה בכל הדורות: "זבח תודה", - ביטוי להתמסרות. בדם שנשפך נדרשו ונדרו להקריב את דמם לרצון קדשו של ה'; ראש וכרעים, חזה וגוף, חלב וכליות על מזבח ה' - מסרו את ידנו ועיננו, את לבנו וגופנו, את כל תאוות הגוף - וגם השפלות שבהן - כ"לחם אשה לה", "לפרנס את הקודש" עלי אדמות. מי שהקריב קרבנות, וגם בן נח, שהקריב קרבנות, למד ונדר להקריב את עצמו לה'; ומכאן, שרק בהמות אלה כשרות לקרבן, שהן קרובות ביותר לטבע האדם וראויות להיות נציגיו. משום כך, רק בהמות אלה כשרות לקרבן, שהותרו אחר כך לאכילת ישראל, - וטעם אחד לשניהם.

קרבנות אינם בגלל שה' הוא אכזרי, אלא זה מראה התקרבות של אדם לה', שהוא מכוון להקריב את כל האברים של עצמו לה'. ולכן רק בהמה טהורה לאכילה יכול להיות בהמה טהורה למזבח.

רש"ר הירש בראשית פרק ז פסוק ו

(ו) בן שש מאות שנה. האדם הוא יציר שנות חייו. כל יום משנה את דמותו - מבחינה גופנית ומבחינה נפשית. משום כך הוא נקרא בלשונו: "בן שנים". כמו כן הוא "בן" לאפיו: "בן בליעל", וגם "בן" לעונש שנגזר עליו: "בן הכות".

בן שש מאות שנה: כל שנה מהפך אדם, והוא אחר. ולכן הוא התולדות של השנים שלו. עלינו לדעת שכל רגע אנו מושפעים ומתחלפים, ועלינו לראות ולדעת מה משפיע עלינו כל רגע. וזהו בן תורה גם כן.

רש"ר הירש בראשית פרק ח פסוק כ

מבואר במקומות רבים, שהמזבח נבנה בידי אדם, - ובו הארץ, כביכול, מתרוממת אל - על. משום כך מצאנו בספר יחזקאל (מג, טו), שהמזבח נקרא בפשוטות: "הראל". ואכן, מתקבל מאד על הדעת, שהמזבח שבמקדש הוא סמל להר סיני; אש המערכה שבראש המזבח מקבילה ל"אש אוכלת בראש ההר" (שמות כד, יז). וכן הוא אומר בתהלים (סח, יח): "אדני במ סיני בקדש": ה' ירד משמי שמים וצמצם את שכינתו בתחום האדם: "ה' בעם והר סיני במקדש". ומסתבר, שיש לפרש כך גם בפרשת התמיד: "עולת תמיד העשויה בהר סיני" (במדבר כח, ו). אפייני הדבר: התפיסה היהודית של המקדש שונה מתפיסת בני נח: אנחנו רשאים להקריב רק על גבי מזבח, - העשוי אבנים אחדות; ואסור לנו להקריב על גבי מצבה, - העשויה אבן אחת, כלקחתה מידי הטבע. אנחנו מצווים

לבנות את המזבח; וגם אסור לנו להעמידו "על גבי כיפין ועמודים" (מכילתא כ, כד); המזבח קרוי "מזבח אדמה" (שמות כ, כא): עליו להיות מחובר לאדמה (זבחים נח ע"א) - כהמשך לאדמה. שכן, זה עיצומו של המזבח: בו מתרוממת האדמה אל ה' - בזכות מעשה האדם. לקחת אבן אחת ולהקריב על גבה, - פירושו: להישאר במעמד הטבע. ואילו המזבח הבנוי מסמל: התרוממות מעל למעמד הטבע והתעלות דרך יצירה אל מעמד האדם החפשי - כדי לעלות משם אל ה'. ובכן, שעה שנח בנה מזבח לה' - בארץ שניתנה לו שנית, - הוא הקדיש את כל הארץ ועשאה למקדש: מעשה האדם ישים שם אבן על אבן, - עד תהיה כל הארץ הראל מקודש.

אנו לא יכולים להקריב על מצבה, אלא על מזבח. מזבח הכונה שאנו על ידי מעשינו גוברים על הטבע ומקדשים אותו. אין קדושה לטבע כשלעצמה.

רש"ר הירש בראשית פרק ח פסוק כא

כא) ריח הניחח. "ניחח" הוא שם עצם משורש "נוח" "נח": תנועה שהגיעה אל המנוחה. "הניח": להביא אל המנוחה, לתת מנוחה; ומכאן, שהוראת "ריח ניחוח" איננה: ריח נעים. "ריח" משורש "רוח". נזכור את הוראת "ריחיים": טחנה; והרי מכאן הוכחה, ש"ריח" מציין בעיקר - לא את פעולת חוש הריח - אלא את תכונת העצם, שריחו נודף. הריחיים טוחנות הדק היטב; ומכאן הפועל "הריח": חלקיקי הדקים של עצם נקלטים בגוף עם הריח. ריחו של דבר נודף, אם חלקיקי הדקים מתנדפים. וזה כל עצמו של חוש הריח: חלקיקים דקים של עצמים רחוקים באים עמו במגע ישיר. חוש הטעם והמישוש חש בעצמים על פי מגע ישיר; חוש הראיה והשמיעה קולט רשמים מעצמים רחוקים; ואילו חוש הריח ממוצע ביניהם: העצמים רחוקים - כמו בחוש הראיה והשמיעה; אך חלקיקיהם נוגעים באבר הריח - כמו בחוש המישוש והטעם. משום כך אומרים "ריח" גם על הרגשה קלושה ביותר: הקרבנות הם "ריח ניחוח": הם ביטוי קלוש ורומז בלבד - להיענות לרצון ה'; הם מבטאים ברמז קלוש, - שרצוננו לעשות את רצון ה'. הקרבן עצמו עדיין איננו "ניחוח"; אך הוא "ריח ניחוח"; הוא רומז לנחת הרוח, שה' ימצא בחיינו; הוא רומז, שרצוננו לעשות את רצונו. ואפשר להוכיח מלשון הגמרא, ש"ריח" ו"ניחוח" אינם מושג אחד; וכך הוא אומר במסכת זבחים (מו ע"ב): "לשם ששה דברים הזבח נזבח, לשם זבח... לשם ריח לשם ניחוח" (= "לשם הנחת רוח"); הרי לפנינו: "לשם ריח" לחוד - ו"לשם ניחוח" לחוד.

והנה הוא אומר כאן "ריח הניחוח" - פעם יחידה במקרא. כל שאר הקרבנות מבטאים רק "נחת רוח" חלקית; שכן, אדם יחיד ותקופה יחידה לא יוכלו להשלים את הכלל כולו; משום כך: "ריח ניחוח". אך נח עמד בראש כל אנושות העתיד; קרבנו ביטא את כל המעשים, שהאנושות תעשה במרוצת כל הדורות; במעשים אלה יוגשם רצון ה', ותושלם נחת הרוח; משום כך היה קרבנו "ריח הניחוח": רמז להשלמת נחת הרוח שהאנושות תשלים לה'. וכך אמרו חז"ל בבראשית רבה (לד, י): "וירח ה' את ריח הניחוח, הריח ריחו של אברהם אבינו עולה מכבשן האש, ריח של חנניה מישאל ועזריה עולה מכבשן האש, ריח דורו של שמד". בכל המאורעות האלה היו בני אדם מקריבים את נפשם כדי לעשות את רצון ה'; וכל אלה הם דוגמות ל"ניחוח", שעתיד להתגשם בהיסטוריה האנושית:

ריח ניחוח: חוש הריח הוא שמביא לה' את העתיד של כל העולם. וזוקא ריח הניחוח.

רש"ר הירש בראשית פרק ח פסוק כא

עד כמה שהבנתנו מגעת, טעו המפרשים בפירוש המשך הפסוק כי יצר לב האדם רע מנעוריו; פסוק זה - כמות שהוא לפנינו - שם את הדגש על שתי הפעמים "לא אוסיף", ואילו "כי יצר..." הוא מאמר מוסגר: אם יצר לב האדם ישוב להיות רע - ואף רע מנעוריו - והשמדת הדור תהיה דרך יחידה להצלה, אף על פי כן לא אוסיף לקלל עוד, כדרך שעשיתי עד כה.

היצר הוא יציר לבו של האדם; הוא האידיאל, שהלב שואף אליו. עתה, מה משמעות "נעורים"? ההוראה המקורית של "נער": לנענע ולהשליך מעליו. וזו גם משמעות "נעורים": צעירים רוצים להתפתח מתוך עצמם; רשמים טובים או רעים אינם נקלטים במ דרך קבע. טבע הנער עודנו בתכונתו המקורית, טרם התעטף בטלית של חנופה, עודנו "מנער" מעליו רשמים טובים ורעים. צעירים אינם לא צדיקים ולא רשעים. אוי לו למי שסבור שהילד הממוצע הוא רשע ומרושע! מי שמכיר ילדים, יודה: לא, אין זה נכון, הנוער איננו מושחת, יצר לב האדם איננו רע מנעוריו, לא מנעוריו ישאף האדם אל הרע. בזמנים רגילים - מספר המבוגרים השואפים אל הרע הוא רב ממספר הצעירים.

אמת, צעירים עלולים לעשות את הרע, - שכן טרם הורגלו להיכנע לעול מצוות; שליטה עצמית ומשמעת דומות עליהם כעול, ובשאיפתם לעצמאות "ינערו" עול זה מעליהם. אכן, קשה להתגבר על עצמאות זו של הרצון; חוסר הבגרות השכלית מתווה עליה את תו העקשנות; אך עצמאות זו היא השורש של האישיות המוסרית שלעתיד. הנה, הקדוש ברוך הוא בחר את ישראל, - לא מפני שהם נכנעים בנקל, - אלא מפני שהוא עם קשה עורף; שכן, גלוי וידוע היה לפניו, שעתידים הם להתגבר על קשיות העורף ולבחור בדרך הטוב; ואז יגלו אותה קשיות עורף ועצמאות - בלכתם בדרך הטוב. וכך נטע הקדוש ברוך הוא בלב כל אדם את השאיפה לעצמאות - כדי לחשל את אפיו בדרך הטוב. עצמאות זו מתגלה תחילה כ"נעורים": הצעיר משלח רסן, "מנער" ופורק את העול. אך משהוא מגיע לכלל הכרה, שתכלית המצוה היא חירות, ולא הגבלה, הרי הוא מתמלא התלהבות נעורים, ונודר להתמסר לכל אידיאל נעלה. המבוגרים, ולא הצעירים - הם הם הפקחים החכמים בעיניהם, השטופים בתאוה ורדיפת ממון, הלועגים לכל שאיפה ואידיאל ורואים בהם "חלומות נעורים". משאדם מתבגר ויוצא מכלל נער, הרי הוא לומד להסתגל ולהיכנע, - אך הוא נכנע לדרישות התאוה והאנוכיות. בזמנים רגילים - עיקר נצחונו של הרע הוא אחרי גיל הנעורים. אם יגיעו ימים, שגם הצעירים ישאפו אל הרע מתוך הכרה, וגם הם יראו בו את ה"יצר" והאידיאל של לבם, - הרי אלו ימים, שיהיה בהם צורך במבול חדש. אולם, מצב זה הוא בלתי טבעי בהחלט. משום כך נאמר כאן: אם יגיעו ימים, שיצר לב האדם יהיה רע מנעוריו - בניגוד למצב הטבעי, - אם יגיעו ימים, שגם הצעירים יראו ברע את האידיאל של חייהם, וכך אפסה כל תקוה מן הדור, - שכן תקות הדור תלויה בצעירים, ולא במבוגרים ובזקנים, - אם על ידי כך יגיעו ימים, שיהיה צורך לחזור ולקלל את האדמה בעבור האדם ולטובתו, - הרי הקדוש ברוך הוא לא יעשה זאת, שכן:

כי יצר לב האדם רע מנעוריו, לקטנים יש להם כל כך הרבה אפשרות לגדל.

לרב הירש, עונש זה לא כדי שלא יעשה, וגם לא מדה כנגד מדה, אלא כפרה. לטהר ולכפר את האדם.

הקשת מורה על זה שלכל אדם יש קיום בעולם, מהכי גבוה ברוחניות להכי נמוך.

וחם הוא אבי כנען: אם אין כבוד אב ואם, אין קיום לעם.